

Sümegei György

Balatonai festőkolónia

Rippl-Rónai és a fiatalok

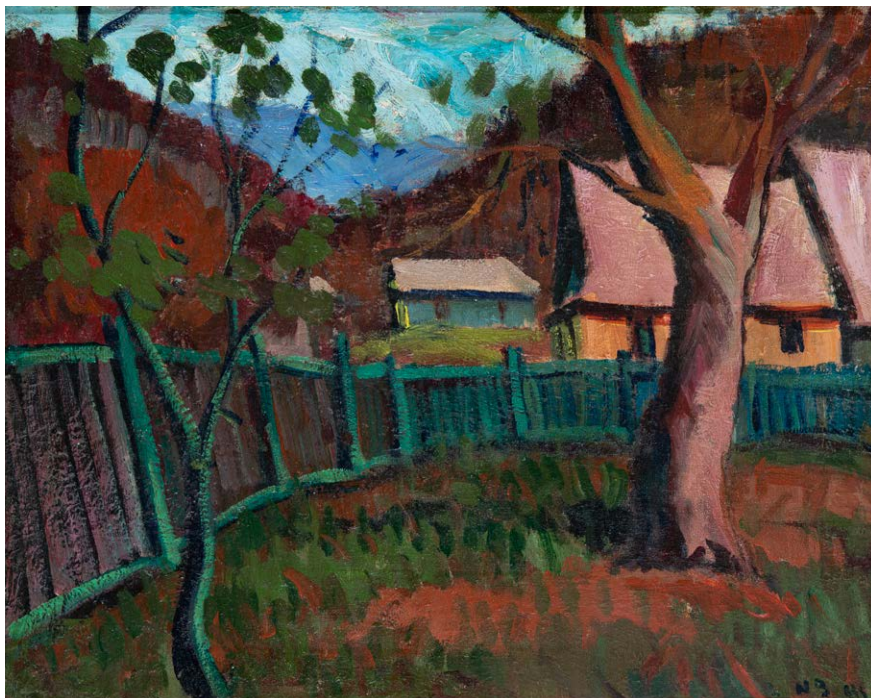
Vaszaray Képtár, Kaposvár,
2021. VIII. 13. – XI. 13.

A főnti címben Rippl-Rónai van kiemelve, s hozzá rendelve bizonyos fiatalok. Nem fantáziálhatunk azon, hogy esetleg Rippl tanítványaitól vagy talán olyanoktól láthatunk képeket, akikre ő hatott (Martyn Ferenc, Bernáth Aurél, Káplár Miklós stb.), ehelyett a Kőröshegyen alapított s összesen csak két nyáron létezett Balatonai festőkolónia alkotói és Rippl-Rónai közti viszonyról, közös kiállításukról, a közöttük kialakult szimpátiáról

és művészeti kapcsolatokról alkothatunk fogalmat a tárlat láttán. A kiállítás úttörő jelentőségű, mert ennek a művészársulásnak az 1908-as és 1909-es három kiállítása óta eltelt 112 évben még nem volt komoly bemutatója; sokáig legföljebb egy-egy mondatos utalásokat lehetett róla olvasni a művészettörténeti összefoglalókban. Az 1989 és a 90-es évek után kialakult és megszilárdult hazai magán-műkereskedelem hozott új eredményeket a nagy-

RIPPL-RÓNAI József:
Fésülködő nő, 1909,
olaj, karton 83×104 cm
↓





↑
KÁDÁR Géza: *Faluvége*,
1911, olaj, vászon,
40×50 cm
HUNGART © 2021

bányai művésztelepen – vagy annak szellemében – fogant művek föl kutatásában, forgalmazásában, és a legfontosabb dokumentumok közzétételével a művészettörténeti föltáró munkában is. Ebben meghatározó jelentőségű a MissionArt Galéria Nagybánya-könyveinek (dokumentumokat és művészmonográfiákat közreadó) sorozata. Jurecskó László Boromisza Tibor nagybányai korszakát (1904–1914) földolgozó összefoglalójában¹ találkozhatunk először a kőröshegyi művészkolónia részletesebb bemutatásával – természetesen Boromisza szemszögéből. Ő az első megjelent írásában a Balaton fölfedezendő festői szépségéről, a közönségről és a pártolandó friss alakulásról értekezik.

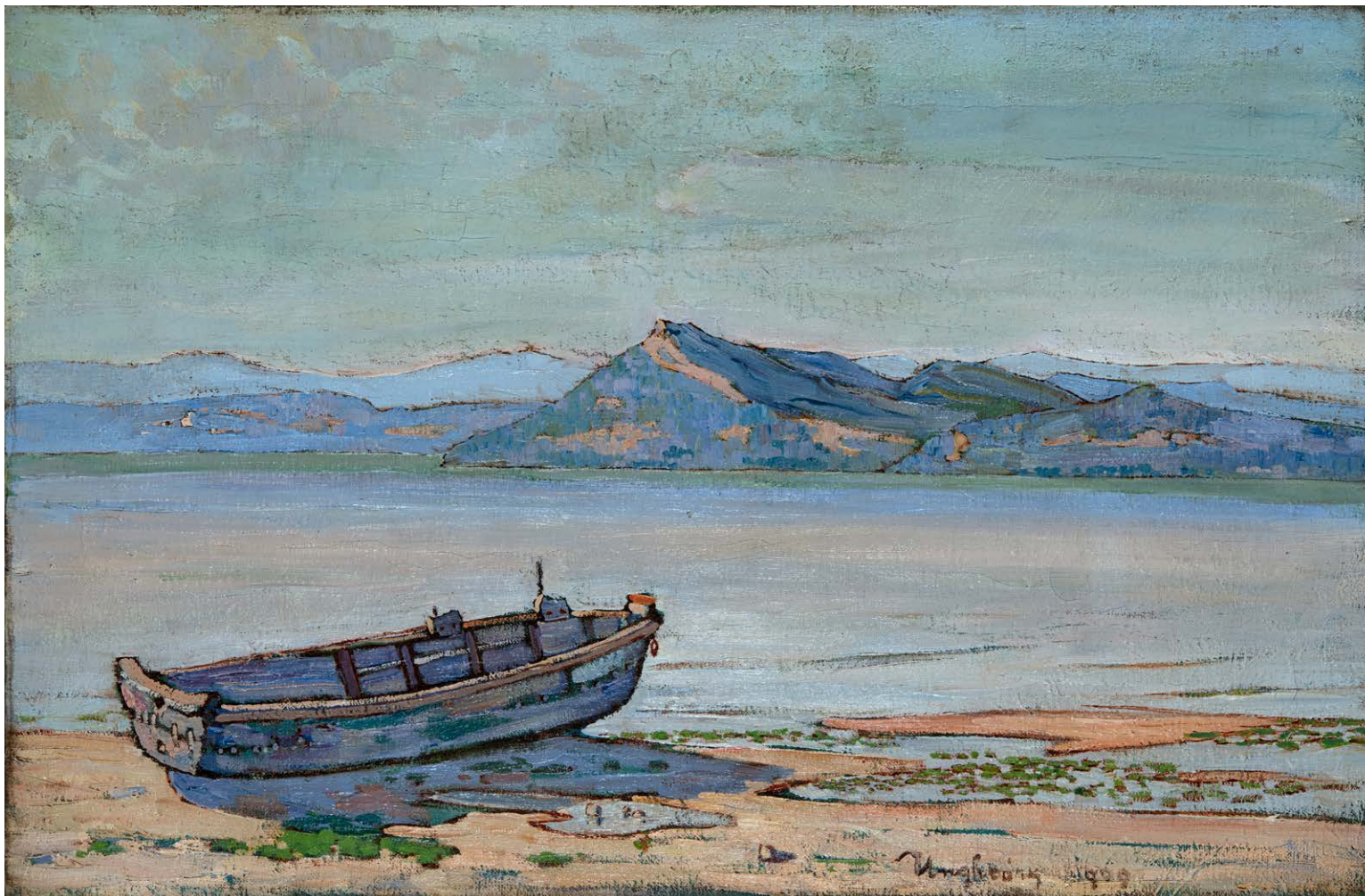
A Balatoni festőkolónia létrejöttében a működő művésztelepek (Nagybánya 1896, Szolnok, Gödöllő 1901) közül a résztvevők számára a közvetlen, inspiráló példa Nagybánya, ami akkoriban egyre több városban gerjesztett képzőművészeti összefogásra, akár művésztelep alapításra való hajlandóságot még akkor is, ha teleppé egyik helyen sem tudott sűrűsödni. A müncheni Hollósy-iskolából, Nagybányáról és Máramarosszigetről fonódtak össze, kapcsolódtak egybe az emberi és szakmai szálak, az egyéni indítékok a négy szereplős kőröshegyi festőkolónia megalakulásában. Föltehetően a somogyi illetőségű Ungváry (Ungváry) Sándor javaslatára baráti összefogásként jöhetett létre együttműködésük. Némethy Miklós, Kádár Géza és Ungváry Sándor kezdtek el a balatoni táj és közvetlen környezete vonzásában dolgozni, és Boromisza Tibort hívták meg maguk közé. A müncheni Hollósy-iskolát hazai környezetben intézményesítő nagybányai művésztelepet joggal tételezzük példának, ám Kőröshegyen a két nyári működés során talán nem is volt céljuk efféle létrehozni. A négyeket a szabad eszmecserék fontossága, a festőileg kiaknázatlan tájegység elsődleges inspirációi és a közvetlen környezet kompozíciókba emelése foglalkoztathatta. Boromisza megfogalmazásában: „A Balaton partján mindenütt találunk lokális szépségeket. Maga a víz is ezer változatában élvezetes képet nyújt, de a legkarakterisztikusabbak a rálátások. [...] Megtaláljuk a monumentalitást, megtaláljuk az intímabb részleteket egyaránt. Előttünk egy zöld hegyoldal virágzó fákkal, mely mögött lebeg az ezer színt változó víztükör, a végtelenségbe nyúlva tenger hatással, majd határolva a szemközti part kékes szeszélyes hegyalakulásaival. E színpompát toll leírni,

ecset lefesteni nem képes.”² A kitűnő megfigyelő, a tájat élményszinten befogadni tudó, azt ihletforrásként használó Boromisztól gazdag és sokrétűen változatos műegyüttes van kiállítva, ám Balaton-képe nincs. A kurátorok elsősorban a korabeli újságok híradásai és az alkotókhoz kapcsolódó dokumentumok alapján próbálták rekonstruálni a Kőröshegyen festetteket, ám nem támaszkodhattak műjegyzékre, katalógusra. Így azt az egyedül járható utat választották, hogy az alkotók 1906 és 1912 között keletkezett műveikkel a fölvezető szálakat, az együttműködés, a friss tapasztalatok műveikben való lecsengését is bemutatják. Így Nagybányán vagy Zentán, Párizsban vagy Kaposváron, Fonyódon és Kőröshegyen festett művek egyaránt helyet kaphattak a kiállításon.³

Boromisza életműve a legrészletesebben földolgozott, a legismertebb és vezető művésze Kőröshegynek is addigi festői gyakorlata és tapasztalatai alapján. Különös, hogy láttató, expresszív, a balatoni táj lényegét értő írása, szövege maradt csak meg a tájról, de képet nem festett a Balatonról. Plein air tájképeitől (például *Nagybányai park*) elmozdulva a színek intenzitásának a fokozásával (*Tavaszi fények*, 1906), nagy színfoltok föl rakásával, a színek és fények strukturálásával alkotja meg újabb műveit. S ha átnézünk Rippl Rónainak 1908-ban fixálódott kukoricás képeire, akkor egyfajta potenciális párhuzamosságot tételezhetünk. A bemutatott Boromisza-művek íve a szimbolizmusig (*Füldözök*, 1909) juttatja el rövid idő alatt az alkotót, s mindehhez a balatoni munka is megtermékenyítőleg hatott. Friss tájélmények hatására festett kőröshegyi képei (*Kőröshegyi főutca*, 1908, *Kőröshegyi barackvirágzás*, 1909) a valós látványtól elvonatkoztatva stílusváltóást jeleznek a festészetében: egyfajta poszt-impresszionista-szimbolista stációhoz való eljutást. (Az is megjegyzendő, hogy rajzon és festményen is megjelenítette Kőröshegy legfontosabb műemlékét, a gótikus katolikus templomot.)

Igazi fölfedezése a kiállításnak Némethy Miklós és a kőröshegyi házigazda, Ungváry Sándor. Némethy talán máramarosi tartózkodása (*Máramarosi táj*, 1908) és Kádár Gézával kötött barátsága révén került közéjük. *Őszi fények* (1912) című kompozíciójának izzó színvilága és különösen a *Vásárba menők* (1909) a karusszelfestmények struktúráját idéző, érett kompozíciós rendje érdemel figyelmet. Ungváry Sándor *A kaposvári templom* (1908) című kompozíciója higgadt, leíró jellegű városkép, ám a *Párizsi parkrészlet* (1910) festékföl rakása a pointillizmusra vagy akár Rippl Rónai kukoricás stílusára is emlékeztet. Ungvárytól láthatjuk a legtöbb balatoni képet (*Legeltetés napsütésben*, 1907, *Kilátás Fonyódról*, 1910, *Cseresznyefák a vízparton*, 1910 körül). *Bárka* (1909) című kompozíciója a déli partsáv – északi part együttesével a klasszikusnak elképzelt Balaton-képet involválja. Kádár Gézától, „az évszakokhoz köthető hangulatok kifejezésének nagymesterétől” (Jurecskó László) változatos, a nagybányai ikonográfiához és topográfiához kapcsolódó műveket láthatunk.

A Balatoni festőkolónia két bemutatkozása (Balatonföldvár és Keszthely, 1908) közül a keszthelyit látta Rippl-Rónai, patronálása révén kerültek a négyek a somogyi festők 1908. decemberi jótékonyági tárlatára. A kiállításon Rippl Rónai és Kunffy Lajos mellett Boromisza Tibor szerepelt a legnagyobb műszámmal, így a mostani kiállításban is az ő akkori művei képezik a fő hangsúlyt. Kiegészítve Galimberty Sándorral, aki ugyan nem szerepelt az 1908-as kiállításban, de szoros viszony fűzte a Róma-hegyi mesterhez, és egy Somogyi hírlapbeli cikkében⁴ értekezett a művész és a dilettáns fogalmairól, a tárlatból



kiemelve Rippl-t és Boromisztát. Galimberty műveiből két rálátásos nagybányai kompozíció és a Róma-villát megjelenítő a legfontosabbak csendéletei és enteriőrjei mellett. A múlt század eleji tárlaton kiállítottak még további somogyi festők (a csurgói születésű Bosznay István, Bacsakay Béla, Kopits János stb.), de tőlük most nem láthatunk műveket. Ezzel szemben az ugyancsak somogyi születésű Kozma Lajostól kiállították a *Róma-hegylánc* (1910) című festményt, mely a tárlat kakuktktojása.

Fontos, jól ismert és sokszor publikált Rippl-enteriőrök (*Piacsek bácsi a fekete kredenc előtt*, 1907, *Fésülködő nő*, 1909, *Szobarészlet*, 1910), tájképei és portréi kapnak szerepet. A portrék között kiemelkedő a Kunffyné-arckép, amely a Kunffy családdal való bensőséges kapcsolatának tanújele. Kunffytól ugyancsak két, művészeti kapcsolatukat, somogytúri együttléteiket demonstráló mű lett kiállítva (*Rippl-Rónai feleségemmel a somogytúri kertemben*, 1905, *Rippl-Rónai fest somogytúri kertemben*, 1905). Mellettük Rippl új, 1908-ra datálható festői stációja, a kukoricás korszak művei kerülnek középpontba (például *Tavaszi munkák*, 1911, *A szobában – Lazarine és Anella*, 1911). Szerepel az *Ödön öcsémnek* tulajdonított arc képe is, ám a tárlatrendezés során végre pontosan elolvasták a festőnek a kép bal alsó sarkába írt dedikációját: „Vissza

emlékül az 1906-iki meleg nyári napokra: Ödön öcsémnek Jóska.” Ez azt jelenti, hogy az ábrázolt nem Rippl-Rónai Ödön, hanem a portré másik testvérüket, Rippl-Rónai Lajost örökíti meg fehér nyári ruhájában, fehér kalapban. Apróság, de fontos pontosítás, mert a jól ismert kompozíció eddig a teljes Rippl-irodalomban tévesen így szerepelt: *Ödön öcsém*.

Az akkori kiállításon történt vásárlásokról is tudósított az egyik helyi újság, mely szerint Rippl-Rónaitól egy, Boromisztától öt, Kunffy Lajostól kilenc, Némethy Miklóstól hat, Ungváry Sándortól hét, Kádár Gézától két festményt vásároltak meg.⁵ Rippl Rónai Ödön gyűjteményébe is kerülhettek művek, hiszen fontos nagybányai festményeket is birtokolt – például Ziffertől, Boromisztától, Kádár Gézától.⁶ Ő maga megtekintette az 1912-es nagybányai jubilaris kiállítást,⁷ és talán szerepe lehetett abban is, hogy festő bátyja szeretettel fogadta körükbe a kőröshegyieket, köztük a nagybányai Boromiszta Tibort és Kádár Gézát. A kőröshegyi festőkolónia nagybányai hátterével hatékony közvetítő a modernebb fölfogású Rippl-Rónai József és a nagybányai iskolázottságú Galimberty Sándor felé. Közös, most bemutatott kiállításuk visszafelé is gazdagítja a somogyi festőművészet és a hazai, az 1900-as évek első évtizedének magyar művészettörténetét.

↑
UNGVÁRY Sándor:
Bárka, 1909, olaj,
vászon, 57×87 cm

1 Jurecskó László: *Boromiszta Tibor*. Nagybánya-könyvek 5. MissionArt Galéria, Miskolc, 1995.

2 Boromiszta Tibor: Impressiók a Balatonnál. *Nagybányai Hírlap*, 1909. május 9. II. évf. 19. szám, 1-2.

3 Lásd a kiállítás katalógusát Szűcs György, Jurecskó László és Géger Melinda tanulmányaival: *Rippl-Rónai és a fiatalok. Kőröshegy-Kaposvár, 1908-1909*. Vaszary Képtár, Kaposvár, 2021.

4 Galimberty Sándor: Egy művész a somogyi festők tárlatáról. *Somogyi Hírlap*, 1909. január 3. VI. évf. 2. szám, 3.

5 A képkiallítás bezárása. *Somogyvármegye*, 1909. január 9., V. évf. 6. szám, 2-3.

6 Horváth János: Rippl-Rónai Ödön gyűjteménye. In *Somogy Megyei Múzeumok Közleményei XIII*. Szerk. Király István Szabolcs. Kaposvár, 1998, 395-444.

7 A kiállítás vendégkönyvét 1912. augusztus 22-én írta alá: „Rónai Ödön Kaposvár”. Ugyanekkor került hozzá Ziffer Sándor *Ülő leány* (1912) című ceruzarajza, melynek dedikációja: „Rónai Ödön úrnak szíves emlékül 1912. VIII. 22. Ziffer Sándor”. Reprodukálva: Horváth János: *A Rippl-Rónai Ödön-gyűjtemény*. Katalógus. Kaposvár, 2002, 42.